
هگل

از متافیزیک به پدیدارشناسی
(شرح متافیزیک ینا و بررسی نسبت آن با پدیدارشناسی روح هگل)

محمد مهدی اردبیلی

پیشگفتار و تشکر

دستنوشته‌های نظام ینا مجموعه متونی است که هگل حد فاصل سال‌های ۱۸۰۳ تا ۱۸۰۶ آنها را به عنوان درسگفتار برای دوره‌های درسی‌اش آماده کرد. این نوشته‌ها که سال‌ها در پس آثار بزرگ هگل پنهان مانده بودند برای نخستین بار در ابتدای قرن بیستم از ناشناختگی بیرون آمدند. یکی از مهمترین بخش‌های این نظام متافیزیک نام دارد که هگل برای نخستین بار در آن، گذاری دیالکتیکی را از دقایق نخستین دانش بشری (یعنی اصل امتناع تناقض) تا والاترین و غنی‌ترین تجلی حقیقت (یعنی روح مطلق) به نمایش می‌گذارد. درباره این رساله، نه تنها در زبان فارسی هیچ نشانه و شرح قابل ذکری در دسترس نیست، بلکه حتی در عالم انگلیسی‌زبان نیز جز چند شرح مختصر و غیرمستقل متنی منتشر نشده است. با این وصف، کتاب حاضر دو هدف کلی را دنبال می‌کند:

اولاً برای نخستین بار می‌کوشد تا شرحی تفصیلی از سیر تکوین متافیزیک ینای هگل را به دست دهد. به همین منظور سه بخش اصلی متافیزیک ینا، یعنی گذار از «شناخت در مقام نظام اصول نخستین» به

«متافیزیک ابژکتیویته» و نهایتاً «متافیزیک سوپژکتیویته» مورد بررسی و واکاوی قرار خواهد گرفت.

ثانیا، کتاب حاضر خواهد کوشید تا نسبت این رساله (متافیزیک) را با نقطه اوج نوشته‌های ینا و اولین اثر مشهور و بزرگ هگل، یعنی پدیدارشناسی روح، مورد بررسی و واکاوی قرار دهد و نشان خواهد داد که پدیدارشناسی روح (در مقام یکی از بزرگترین آثار تاریخ فلسفه)، هم به لحاظ محتوا و هم به لحاظ روش، چه نسبتی با رساله مختصر متافیزیک ینا برقرار کرده است. این واکاوی نهایتاً هم به فهم و تعمیق شرح متافیزیک ینا منجر خواهد شد، هم به بازتفسیر پدیدارشناسی روح هگل و درک خاستگاه‌ها و ریشه‌های آن.

هدف ضمنی این کتاب همچنین نشان دادن نوعی پیوند میان این دو اثر و در نتیجه، نشان دادن متن «متافیزیک» ینا در جایگاه نخستین نظام متافیزیکی هگلی هگل و خاستگاه پدیدارشناسی روح است. این امر تبعات فلسفی و تفسیری چشمگیری به دنبال خواهد داشت که مهمترین آنها، قائل شدن جایگاهی محوری برای متن مختصر «متافیزیک ینا» به عنوان دقیقه آغازین فهم و تفسیر هگل در بخش اعظمی از مطالعات هگل‌پژوهی خواهد بود.

از قضا، انتشار کتاب حاضر، حدوداً همزمان شده است با انتشار ترجمه فارسی خود متن «متافیزیک ینا»؛ در نتیجه می‌توان این دو اثر را که در فاصله کوتاهی از همدیگر، توسط دو ناشر مختلف (انتشارات علمی و انتشارات حکمت) منتشر می‌شوند، مکمل یکدیگر دانست و این حسن اتفاق را به فال نیک گرفت. علاوه براین، لازم به ذکر است که کتاب حاضر

برگرفته از متن رساله دکترای اینجانب در گروه فلسفه دانشگاه تبریز است. لذا به دلیل ماهیت مجموعه «اندیشه‌های نو» که عمدتاً به انتشار رساله‌های دکتری اختصاص دارد، تلاش شد تا متن نهایی کتاب، حتی الامکان به متن رساله وفادار باشد.

در نهایت، از دکتر علی‌اصغر مصلح دبیر این مجموعه و یکی از داوران جلسه دفاع از رساله سپاسگزارم که به بهبود محتوای کتاب و همچنین انتشار آن در عرصه عمومی یاری رساندند. همچنین لازم است از اساتید راهنما، مشاور و داور، آقایان دکتر محمد اصغری، دکتر علیرضا آزادی، دکتر میثم سفیدخوش، دکتر محمود صوفیانی، دکتر محمدرضا عبدالله‌نژاد و دکتر سیدمصطفی شهرآئینی که در بهبود متن نهایی نقشی موثر ایفا کرده‌اند، کمال تشکر را داشته باشم. از ناشر محترم، به ویژه جناب محمدعلی علمی نیز سپاسگزارم که شرایط انتشار این اثر را فراهم آوردند.

محمد مهدی اردبیلی

شهریورماه ۱۳۹۴

فهرست مطالب

پیشگفتار و تشکر.....	۷
مقدمه	۱۵
الف- چرا متافیزیک ینا؟.....	۱۶
ب- کدام متافیزیک؟.....	۲۲
ج- تفسیر در مقام عرضهٔ پیوستار مفهومی.....	۲۸
د- فصول کتاب در یک نگاه.....	۳۰
ه- نکاتی دربارهٔ کتاب حاضر.....	۳۴
فصل اول: نظام ینا.....	۳۷
مقدمه: نخستین نظام فلسفی هگل.....	۳۷
منطق ینا.....	۴۸
الف- نخستین دقیقهٔ پیوند بسیط: کیفیت.....	۵۲
ب- کمیت، مقدار، نامتناهیت.....	۵۹
ج- نسبت: هستی و تفکر.....	۶۴
د- تناسب: تعریف، تقسیم و شناخت.....	۷۳
نظام ینا پس از منطق.....	۷۶
الف- فلسفهٔ طبیعت.....	۷۸
ب- فلسفهٔ روح.....	۹۳
۱- روح بر اساس مفهومش (روح سوژکتیو).....	۹۵
۲- روح بالفعل (روح ابژکتیو).....	۱۰۱
۳- ساختمان (امر مطلق).....	۱۰۸
۴- هنر، دین و علم (روح مطلق).....	۱۱۵

- ۱۲۷..... فصل دوم: متافیزیک ینا
- ۱۲۷..... مقدمه: متافیزیک ینا چیست؟
- ۱۳۶..... شناخت در مقام نظام اصول نخستین
- ۱۳۷..... الف- اصل اینهمانی
- ۱۴۲..... ب- اصل طرد شق ثالث
- ۱۴۵..... ج- اصل مبنا یا جهت
- ۱۴۹..... متافیزیک ابژکتیویته: از نفس بشری تا ذات اعلای خداوند
- ۱۵۰..... الف- نفس
- ۱۵۶..... ب- جهان
- ۱۶۳..... ج- ذات اعلی
- ۱۷۲..... متافیزیک سوپژکتیویته: از من نظری کانتی تا روح مطلق هگلی
- ۱۷۵..... الف- من نظری
- ۱۸۵..... ب- من عملی
- ۱۸۹..... ج- روح مطلق
- ۲۰۱..... پایان متافیزیک
- ۲۰۹..... فصل سوم: نسبت متافیزیک ینا با پدیدارشناسی روح
- ۲۱۰..... ایده یا پروبلماتیک متافیزیک/ پدیدارشناسی
- ۲۱۱..... مقدمه: ایده چیست؟
- ۲۱۳..... الف- ایده/ پروبلماتیک متافیزیک
- ۲۱۷..... ب- ایده/ پروبلماتیک پدیدارشناسی
- ۲۲۱..... ج- نسبت ایده‌ها
- ۲۲۷..... صورتبندی یا روایتگری متافیزیک/ پدیدارشناسی
- ۲۲۸..... الف- راوی

۲۳۳.....	ب- روایت شنو یا مخاطب
۲۴۱.....	ج- روایت‌گری یا شیوه پیشبرد روایت
۲۴۱.....	۱- آغاز روایت و پایان‌بندی
۲۴۳.....	۲- شیوه پیشبرد روایت (منطق روایت)
۲۴۶.....	۳- زمان روایت
۲۵۳.....	متافیزیک و پدیدارشناسی
۲۵۷.....	فصل چهارم: نتیجه‌گیری
۲۶۱.....	منابع
۲۶۱.....	منابع لاتین
۲۶۸.....	منابع فارسی
۲۷۵.....	واژه نامه سده‌زبانۀ فارسی- انگلیسی- آلمانی